Ympäristöministeriö
Nvm Taina Nikula

Ympäristövaliokunta 25.10.2018 klo 10

Ehdotus direktiiviksi eräiden muovituotteiden ympäristöhaittojen vähentämiseksi U72/2018 vp

Direktiivissä on toimia kymmenelle EU:n rannoilta eniten löytyvälle kertakäyttöiselle muovituotteelle sekä kadonneille ja hylätyille muovia sisältäville kalastusvälineille.

Direktiiviehdotus kattaa Euroopan rannikoita yleisimmin roskaavat kertakäyttötuotteet, kuten take away -ruokien pakkaukset, juomamukit, kertakäyttöiset ruokailuvälineet ja -astiat, erilaiset muovia sisältävät vanutuotteet, muovitikut ja pillit, filtterisavukkeet sekä muovikassit ja muovipullot.

Komission tavoite on vähentää muovituotteiden haitallisia vaikutuksia ympäristöön, erityisesti meriin ja vesiympäristöön. Samalla vauhditetaan siirtymistä kiertotalouteen innovatiivisten ja monikäyttöisten materiaalien avulla.

Komissio ehdottaa jäsenvaltioille tuoteryhmittäin eri toimia: kulutuksen rajoittamista, tuotekieltoja, tuotteiden ominaisuuksiin liittyviä vaatimuksia, laajennettua tuottajavastuuta, merkintöjä sekä viestintää.

Direktiiviehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään kahden vuoden kuluttua direktiivin voimaantulosta. Jäsenmaiden on toteutettava tarpeellisia toimia, jolla saavutetaan muovisten valmisruokarasioiden ja juomamukien kulutuksen väheneminen (artikla 4) kuuden vuoden kuluessa. Tuotevaatimuksia koskevan artiklan (6) edellyttämiä säännöksiä on noudatettava kolmen vuoden kuluttua direktiivin voimaantulosta alkaen.

Ehdotus on Itävallan puheenjohtajuuskauden prioriteetti ja puheenjohtaja pyrkii etenemään mahdollisimman pikaisesti kohti kolmikantaneuvottelujen aloittamista parlamentin kanssa. EU-parlamentti äänestää muutosehdotuksista 24.10. Coreper, jossa puheenjohtaja hakee mandaattia kolmikantaneuvotteluihin, on 31.10.

Suomen kanta

Valtioneuvosto pitää merten roskaantumisongelmaan puuttumista tärkeänä ja komission aloitetta ajankohtaisena. Direktiivi voi edistää kertakäyttöisten muovituotteiden vähentymistä sekä korvautumista joko uusilla tai vaihtoehtoisilla raaka-aineilla ja käyttäytymisen muutoksilla. Valtioneuvosto pitää tuotelähtöistä lähestymistapaa perusteltuna.

Suomen kannassa on kiinnitetty huomiota muovin ja kertakäyttöisen muovituotteen sekä kalastusvälineiden määritelmiin (3 artikla). Suomi kannattaa ensisijaisesti kuitu- ja sellupohjaisten tuotteiden jättämistä ulkopuolelle, mutta voisi hyväksyä myös esimerkiksi siirtymäajan vähentämisvelvoitteille tai muulla tavoin sen huomioimisen, että niiden haitalliset ympäristövaikutukset ovat vähäisemmät kuin kokonaan muovista valmistettujen tuotteiden. Kalastusvälineiden määritelmä kaipaa selventämistä ja mahdollisuuksien mukaan rajaamista tuotteisiin, jotka aiheuttavat eniten haittaa merten roskaantumisessa.

Laajennettuun tuottajavastuuseen liittyvä artikla (8 artikla) nähdään toteutuksen kannalta joiltain osin haastavana. Tuottajanvastuujärjestelmän periaatteiden on oltava kohtuulliset, läpinäkyvät ja yhdenvertaiset. Suomen kannassa on pidetty tärkeänä, että uusien tuotteiden osalta tarkasteltaisiin myös vaihtoehtoisia keinoja toteuttaa eli esimerkiksi viranomaisten ja toimialojen välistä sopimusta, jossa tuottajavastuujärjestelmän sijaan tuottaja maksaisi markkinoille saattamastaan tuotteesta erillisen maksun roskaantumisen ehkäisyyn ja puhdistamiseen. Tuottajavastuussa ei edelleenkään ota riittävästi huomioon jatkuvasti kasvavasta kansainvälisestä etäkaupasta aiheutuvia ongelmia tuottajavastuujärjestelmien toimivuudelle ja taloudelliselle kannattavuudelle.

Eniten keskustelua herättävät artiklat:

Muovituotteiden määritelmä (artikla 3) ja resitaali 8

Muovi määritellään REACH-asetuksen artiklan 3(5) määritelmän mukaisesti ja resitaalissa 8 määritellään, että direktiiviehdotus kattaa muovit, jotka on valmistettu käyttäen muunnettuja luonnonpolymeerejä, tai muovit, jotka on valmistettu biopohjaisista, fossiilisista tai synteettisistä lähtöaineista, ja joita ei esiinny luontaisesti. Direktiiviehdotuksessa kertakäyttöinen muovituote on ’tehty kokonaan tai osittain muovista ja jota ei ole suunniteltu tai saatettu markkinoille kestämään elinkaarensa aikana useita käyttökertoja siten, että se palautettaisiin tuottajalle täytettäväksi tai sitä käytettäisiin uudelleen alkuperäiseen tarkoitukseen’. Puheenjohtajan kompromissiehdotuksessa (12767/18) ehdotetaan, että maalit, musteet ja liimat eivät kuulu direktiivin soveltamisalaan.

Enemmistö jäsenvaltioista kannattaa puheenjohtajan muotoilua.

Suomi on erityisesti pitänyt esillä muovituotteen sekä kalastusvälineen määritelmien tarkennusta. Suomi haluaisi sulkea direktiivin ulkopuolelle paperisten ja pahvisten juomakuppien polymeeriset pinnoitteet, koska ne vähentävät huomattavasti muovin käyttöä kertakäyttötuotteissa ja ne ovat kierrätettävissä. Kalastusvälineiden osalta Suomi on esittänyt fokusointia verkkoihin (pystyverkko, nuotta tai ajoverkko).

Keskustelussa on myös ollut siirtymäaika biopohjaisista materiaaleista valmistetuille, mutta polymeerisen pinnoitteen sisältäville (paper cups with lining) kupeille vuoteen 2026 saakka. Ehdotuksen mukaan muovikalvolla pinnoitettujen kuppien kulutusta tulee vähentää siirtymäajan jälkeen, ne tulee merkitä, ne kuuluisivat laajennetun tuottajanvastuun piirin sekä niiden kulutuksen vähentämistä tuettaisiin viestinnällä.

Muutama jäsenmaa kannattaa markkinoille saattamisen rajoituksia eli käytännössä kieltoa erilaisille komposiittituotteille ja mm. muovikalvolla pinnoitetuille pahvikupeille.

Kulutuksen vähentäminen (artikla 4)

Direktiiviehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden olisi vähennettävä (significant) merkittävästi elintarvikepakkausten ja juomamukien (liite A) kulutusta.

Puheenjohtaja on muuttanut vähentämistavoitteen merkittävästä jatkuvaksi ja tehnyt muutosehdotuksen, joka mahdollistaa mm. vapaaehtoiset sopimukset keinona vähentää kertakäyttöisten muovituotteiden määrää. Lisäksi resitaalissa 11 on lisäys, että jäsenvaltiot asettavat kansallisia vähentämistavoitteita ja toteuttavat mahdollisimman kunnianhimoisia toimia, jotka johtavat lisääntyvän kulutuksen kääntymiseen laskuun sekä ajan myötä mitattavan määrälliseen vähenemiseen.

Tavoitetta (sustained reduction) moni pitää liian löysänä. Tässä yhteydessä on käyty keskustelua siitä, että direktiiviehdotuksessa otettaisiin mallia pakkausdirektiivistä eli artiklassa asetettaisiin konkreettinen tavoite kertakäyttöisten muovituotteiden käyttöä. Lisäksi esillä on ollut kolmivaiheinen eteneminen: jäsenvaltiot asetettavat kansalliset vähentämistavoitteet, komissio ja jäsenvaltiot luovat prosessin tiedon keräämiseksi ja arvioimiseksi sekä seuraavassa vaiheessa asetetaan EU-tason tavoite.

Tuotevaatimukset (artikla 6)

Kertakäyttöiset muovista valmistetut juomapakkaukset (6 artikla) sallitaan vain, jos niiden korkit ja kannet pysyvät niissä kiinni.

Osa maista ei kannata tuotevaatimusten asettamista juomapakkausten korkeille ja kansille, koska vaatimus lisäisi muovin käyttöä ja olisi myös kierrätysjärjestelmien kannalta teknisesti hankala.

Keskustelussa on myös ollut mahdollisuus sallia poikkeuksia jäsenmaille, joilla on toimiva palautusjärjestelmä ja jotka voivat osoittaa, että vähintään 90 % muovikorkeista palautuu järjestelmään.

Tuottajanvastuuta koskeva artikla (artikla 8)

Laajennettu tuottajavastuu (jätehuollon, puhdistamisen ja valistamisen kustannuksiin osallistuminen) ulottuu muovisiin kalastusvälineisiin sekä kaikkiin ei-kiellettäviin muovisiin kertakäyttötuotteisiin.

Keskustelussa on noussut esiin, että ns. ei-pakkauksissa (ilmapallot, kosteuspyyhkeet ja tupakan filtterit) laajennettu tuottajanvastuu ei välttämättä ole toimiva ja kustannustehokas keino. Näiden tuotteiden erilliskeräys ei ole järkevää, joten tuottajanvastuu koskisi lähinnä roskaantumisen siivoamisen kustannuksia.

Suomi on nostanut myös esiin nopeasti lisääntyvän sähköisen etäkaupan muista EU-valtioista ja kolmansista maista, ja sen ongelman, että ei ole lainsäädännöllisesti mahdollista saada kolmansissa maissa sijaitsevia etämyyjiä osallistumaan tuottajavastuun kustannuksiin.

Erilliskeräystä koskeva artikla (artikla 9)

Artiklassa velvoitetaan jäsenvaltiot saavuttamaan vuoteen 2025 mennessä kertakäyttöisten muovisten juomapullojen (liite F) erilliskeräystä koskeva 90 painoprosentin vähimmäistavoite. Tavoitteen saavuttamiseksi jäsenvaltiot voivat mm. perustaa pantillisia palautusjärjestelmiä tai tuottajanvastuujärjestelmiä.

Puheenjohtaja on tehnyt muutosehdotuksen, jossa keräystavoite on 75 % vuonna 2025 ja 90 % vuonna 2030.

Useat jäsenvaltiot eivät kannata kierrätysprosentin liudentamista ja aikataulun pidentämistä vuoteen 2030, vaan haluaisivat palata alkuperäisen direktiiviehdotuksen aikatauluun.